

Ryszard F. Sadowski

"Julian Steward and the Great Basin.
The making of an anthropologist",
red. R. O. Clemmer, L. D. Myers, M. E.
Rudden, Salt Lake City 1999 :
[recenzja]

Seminare. Poszukiwania naukowe 23, 501-503

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

odbiorcami książki miały być osoby zainteresowani tematyką ekologiczną, lecz nie należące do środowiska akademickiego.

Wydaje się, że o ile można uznać, że *The New Directions in Anthropology & Environment* spełniły swoje zadanie w stosunku do studentów i wykładowców, to nie udało się to w przypadku ludzi spoza świata nauki. Książka jest napisana nieprzystępnie i brak w niej swady, która zachęcałaby niewprawionego czytelnika do lektury z emocjonalnym zaangażowaniem. Jedynie artykuł Leslie E. Sponsel wyróżnia się pod tym względem i wyraźnie ma na celu sprowokowanie czytelnika do dyskusji z autorem. Szkoda, że tylko tej autorce udało się to zadanie. Być może Carole Crumley wyznaczyła sobie zbyt trudne zadanie. Trudno bowiem kompetentnie i rzetelnie przedstawić zagadnienie specjalistom, a jednocześnie na tyle prosto i atrakcyjnie, by zainteresować laików. Wydaje się, że jedną z nielicznych książek z zakresu antropologii środowiskowej, której udało się osiągnąć ten cel – jest pozycja Patrycji Townsend zatytułowana *Environmental Anthropology. From Pigs to Policies*. Być może przyczyniło się do tego jednoosobowe autorstwo tej książki, podczas gdy omawiana pozycja jest zbiorem artykułów wielu autorów.

Czytając *The New Directions in Anthropology & Environment*, można mieć wrażenie, że nieco przesadzony jest tytuł, sugerujący jakoby książka zawierała nowe idee i wytyczała nowe kierunki badań antropologicznych. Zawarte w niej artykuły nie stanowią chyba zasadniczego przełomu w ujmowaniu kwestii środowiskowych. Użycie słowa „nowe” wydaje się nieco przesadzone, termin „współczesne” znacznie bardziej odpowiadałby rzeczywistości.

Książka jest jedną z prób przedstawienia podstawowych zagadnień i zarysowania zasadniczych problemów tej wciąż kształtującej się dyscypliny naukowej, jaką jest antropologia środowiskowa. Z pewnością jest ona rzetelnym przedstawieniem stanu, w jakim znalazła się ta dyscyplina u schyłku poprzedniego stulecia i może stanowić dobry materiał dla osób zainteresowanych tematyką ochrony środowiska naturalnego.

ks. Ryszard F. Sadowski SDB
UKSW, Warszawa

Julian Steward and the Great Basin. The Making of an Anthropologist, red. R.O. Clemmer, L.D. Myeres, M.E. Rudden, The University of Utah Press, Salt Lake City 1999, ss. xxii + 288.

Książka *Julian Steward and the Great Basin. The Making of an Anthropologist* (*Julian Steward i Wielka Kotlina. Droga ku kompetencji antropologicznej*) jest zbiorem czternastu artykułów poprzedzonych obszernym wstępem. Książka została także zaopatrzona w ogólny zbiór bibliografii użytej przez wszystkich autorów oraz indeks imion i haseł. Jej redaktorami są uznani antropolodzy, którzy pod kierownictwem Richarda O. Clemmery, profesora antropologii na Wydziale Antropologii *University of Denver*, podjęli się zadania podsumowania i oceny dorobku naukowego Juliana Haynesa Stewarda. Większość autorów to uczniowie Stewarda lub osoby zainspirowane jego myślą. Nie oznacza to jednak, że książka jest bezkrytyczną relacją koncepcji Stewarda. Przeciwnie, spotkać tu można wiele odniesień polemicznych do pomysłów naukowych twórcy ekologii kulturowej i wybitnego znawcy procesów przystosowawczych wśród społeczności indiańskich żyjących na terenie Wielkiej Kotliny na zachodzie Stanów Zjednoczonych. Głównym celem autorów tej książki jest próba oceny wczesnych prac Stewarda oraz zachęta do pogłębionej dyskusji i dalszej analizy jego osiągnięć.

Wirginia Kerns – autorka pierwszego rozdziału *Learning the Land* analizuje najwcześniejsze doświadczenia Stewarda zdobyte podczas jego pobytu na amerykańskim Zachodzie (pogranicze Kalifornii i Nevady) oraz jego późniejsze doświadczenia z życia osobistego i ich wpływ na kształtowanie się jego naukowych koncepcji. Warto w tym miejscu odnotować, że Kerns pogłębionej analizie inspiracji Stewarda dokonała w innej książce w całości poświęconej kształtowaniu się myśli

Stewarda¹. Rozdział drugi *Julian Steward and Utah Archaeology* dotyczy prac archeologicznych, jakie Steward prowadził na terenach stanu Utah w latach 1930–1933.

Brooke S. Arkusch w rozdziale zatytułowanym *Numic Pronghorn Exploitation: A reassessment of Stewardian-Derived Model of Big-Game Hunting in the Great Basin* polemizuje z wysuniętą przez Stewarda tezą, że zastosowanie przez rozrastające się społeczności pierwotne zespołowych łowów na duże zwierzęta musiało spowodować znaczne zmniejszenie liczebności stad, których odbudowanie zajęło wiele lat. Arkusch uzasadnia swoje stanowisko, opierając się na danych archeologicznych, historycznych i etnograficznych. Autorzy rozdziału *In the Fidel In Death Valley: Julian Steward's Panamint Shoshone Fieldwork* weryfikują dane zebrane przez Stewarda we wczesnych latach trzydziestych XX w. w okolicach *Death Valley*, *Panamint Valley* i *Saline Valley*. Większość zebranych wówczas informacji na temat źródeł utrzymania, struktury społeczno-politycznej, lokalizacji stałych i okresowych obozowisk żyjących na tych terenach społeczności oraz nazw poszczególnych miejsc okazała się poprawna. Współczesna weryfikacja tych danych przyczyniła się jednak do uzupełnienia i skorygowania niektórych informacji zebranych przez Stewarda. Rozdział piąty *A Revisionist View of Julian Steward and the Great Basin Paradigm from the North* wskazuje na to, że Steward zaproponował zbyt uproszczony model struktur rodzinnych i politycznych oraz sposobów zdobywania środków utrzymania przez Indian żyjących w Wielkiej Kotlinie. Edward E. Walter Jr. stwierdza, że zaproponowane przez Stewarda modele prowadzą do zniekształcenia prawdziwego stylu życia okolicznych plemion indiańskich. James A. Goss w rozdziale zatytułowanym *The Yamparika-Shoshones, Comanches, or Utes – or Does It Matter?* analizuje przedstawioną przez Stewarda społeczność Ute. Opierając się na analizach lingwistycznych, Goss wskazuje na nieścisłości podziałów i elementów wspólnych wśród plemion badanych przez Stewarda. Dotyczy to szczególnie zdolności przystosowawczych społeczności plemienia Ute oraz wzajemnych relacji Ute i Szoszonów, Komanczów oraz innych sąsiadujących z nimi plemion. Rozdział siódmy *Julian Steward, the Western Shoshones, and the Bureau of Indian Affairs: A Failure to Communicate* nawiązuje do udziału Stewarda w pracach *Biura do Spraw Indian* dotyczących plemienia Szoszonów Zachodnich oraz jego wrogiego stosunku do tego plemienia przy jednoczesnym braku badań terenowych i bardzo pochopnie wysnuwanych przez Stewarda wniosków, mających na celu asymilację Indian w miejsce zachowania ich tożsamości kulturowej.

Rozdział zatytułowany *Julian Steward's Vision of the Great Basin: A Critique and Response* przedstawia skalę zniekształcenia obrazu rzeczywistości spowodowaną zastosowaniem przez Stewarda metody badań określonej później ekologią kulturową. Badania Stewarda na temat plemienia Szoszonów doprowadziły go do wniosku, że należy ono do najbardziej prymitywnych społeczności ludzkich. Steven J. Crum określił takie ujęcie jako „gastryczną” wizję plemion żyjących na terenie Wielkiej Kotliny, która uniemożliwia dostrzeżenie „wewnętrznego życia” tych społeczności. L. Daniel Ayers w rozdziale *A Frame for Culture: Observations on the Culture-Element Distribution of the Snake River Shoshone*, podobnie jak Steven J. Crum, krytykuje metodę badawczą Stewarda i proponuje zastąpić „gastryczny” i ilościowy model wypracowany przez Stewarda modelem jakościowym i symboliczno-strukturalnym. Rozdział dziesiąty *Steward's Gap: Why Steward Did Not Use His Theory of Culture Change to Explain Shoshoni Culture Change* przedstawia badania Richarda O. Clemmera używającego metodologii Stewarda dotyczącej wieloliniowej ewolucji kulturowej. Clemmer wskazał, że wypracowana przez Stewarda koncepcja zmiany kulturowej nie ma zastosowania do zmian jakie zaszły wśród Szoszonów. Twierdzi on, że Steward błędnie ocenił stan, w jakim znaleźli się Szoszoni Zachodni, określając go jako proces akulturacji, który musi ostatecznie zakończyć się asymilacją. Według Clemmera, Steward nie docenił wzrostu znaczenia aktywności politycznej, ceremonii plemiennych i częstotliwości kontaktów poszczególnych przedstawicieli i grup Szoszonów między sobą oraz innymi jednostkami i społecznościami. Kontakty te, zdaniem Clem-

¹ Por. Virginia Kerns, *Scenes from the High Desert: Julian Steward's Life and Theory*, University of Illinois Press 2003.

mera, pozwoliły na rozwinięcie wyraźnych socjo-politycznych dostosowań zakorzenionych w kulturze Szoszonów.

Dwunasty rozdział książki to *Rethinking Cultural Ecology, Multilinear Evolution, and Expert Witnesses: Julian Steward and the Indian Claims Commission Proceedings*, w którym autorzy wskazują, że najbardziej znane koncepcje Stewarda (ekologia kulturowa, kulturowa ewolucja wieloliniowa) zostały wprowadzone przez Stewarda podczas jego zeznań w Departamencie Sprawiedliwości USA w sprawie Szoszonów. Zdaniem Stewarda Szoszoni byli jedną z najprymitywniejszych społeczności, której struktura społeczna nie wykraczała poza poziom tożsamości rodzinnej i dlatego nie można traktować ich jako plemienia w świetle prawa Stanów Zjednoczonych. Dyskusja prowadzona w tej kwestii przez Juliana Stewarda i Omera Stewarta przybrała charakter nie tylko prawny, ale miała swój ciąg dalszy w literaturze antropologicznej tamtego okresu. W rozdziale *Julian Steward and the Politics of Representation* historyk Ned Blackhawk, stosując metodę etnografii refleksyjnej do prac Stewarda na temat Wielkiej Kotliny, utrzymuje, że klasyfikacja plemion żyjących na tym obszarze przypisująca im pewne miejsce w ewolucji socjo-kulturowej jest błędnym antropologicznym stereotypem zapoczątkowanym przez Stewarda. Podkreśla też, że ujęcie tych zagadnień przez Stewarda błędnie wskazywało na „odmienność” plemion zamieszkujących obszar Wielkiej Kotliny względem pozostałych plemion. Blackhawk dostrzega źródła tej „odmienności” w stosowanych przez Stewarda terminach ekologicznych do opisu tych społeczności. Ostatni rozdział jest zatytułowany *Julian Steward and the Construction of Area-Studies Research in the United States*. Thomas C. Patterson i Antonio Lauria-Perricelli, analizując rolę Stewarda w kształtowaniu badań antropologicznych na terenie Stanów Zjednoczonych w latach trzydziestych i sześćdziesiątych, odkrywają liczne mało znane i zaskakujące inspiracje, które wpłynęły na sposób, w jaki ujmował on poszczególne zagadnienia.

Książka ta jest interesującą próbą krytycznej refleksji nad koncepcjami Juliana Haynesa Stewarda. Wkład tego uczonego w kształtowanie się amerykańskiej antropologii jest istotny i bez rzetelnej oceny jego dorobku nie sposób odnieść się do podejmowanych przez niego zagadnień. Wydaje się, że autorytet, jaki zyskał sobie w późniejszym czasie Steward, wpłynął na fakt, iż jego wcześniejsze polemiki zostały przedwcześnie uznane za przekonujące. Autorzy kilku artykułów poddali szczególnej krytyce wypracowaną przez Stewarda metodę ekologii kulturowej, w której koncentrował się on na analizie ekonomicznego wymiaru życia badanych społeczności. Pomijał natomiast lub umniejszał rolę takich elementów, jak: religijność, zwyczaje, taniec czy zabawę, co skutkowało uproszczonym, lub wręcz zafałszowanym obrazem badanych społeczności.

Doceniając ogromny dorobek Stewarda, autorzy zawartych w książce artykułów wykazali liczne przeoczenia i uproszczenia, jakich się on dopuścił. Z pewnością wpłynie to pozytywnie na zrozumienie niektórych kwestii i pomoże lepiej poznać oraz ocenić myśl samego Stewarda. Książka z pewnością rzuca nowe światło na twórczość tego uczonego.

ks. Ryszard F. Sadowski SDB
UKSW, Warszawa

Zatroskany o człowieka i świat. Nauczanie etyczno-społeczne Jana Pawła II. Wybrane zagadnienia, red. ks. Henryk Skorowski, Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2005, ss. 623.

Wielka skarbnica papieskiego nauczania Jana Pawła II, pozostawiona jako otwarty testament myśli, ducha oraz praktycznych propozycji rozwiązań palących problemów współczesności, domaga się ciągłych analiz. Podczas pontyfikatu Papieża Polaka badania nad jego myślą i nauczaniem prowadzone były na bieżąco w wielu środowiskach akademickich. Nie będzie nadużyciem stwierdzenie, że